

Makale Geliş | Received: 15.08.2023
Makale Kabul | Accepted: 29.09.2023
Yayın Tarihi | Publication Date: 20.10.2023
DOI: 10.20981/kaygi.1344061

Zeynep BERKE

Dr. |Dr.

Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Bursa, TR
Bursa Uludağ University, Faculty of Literature, Department of Philosophy, Bursa, TR
ORCID: 0000-0002-1389-597X
zeynepberke@gmail.com

P4C’de Ebeveyn ile İş birliği: “Zihinsel Bağışıklık” Temalı İçerik Önerisi

Öz: Amerikalı düşünür ve eğitimci Matthew Lipman’ın kurucusu olduğu Çocuklar için Felsefe (P4C) yaklaşımı, yirminci yüzyılın ikinci yarısından günümüze uzanan süreçte tüm dünyada ve ülkemizde yaygınlaşmış ve kısa zamanda hatırı sayılır bir popülerlik kazanmıştır. Yapılan etkinliklerin, çocukların bilişsel ve sosyal becerilerinin gelişimine olumlu katkısının kısa vadede gözlemlenebilmesi ve ölçülebilmesi de P4C’ye yönelik ilgi ve talebin artışında rol oynamıştır. Öte yandan P4C nihai formuna ve içeriğine kavuşmuş statik bir yaklaşım değildir. Tıpkı diğer eğitim yaklaşımları gibi P4C de daha etkin ve verimli hale gelme olanaklarını barındıran, içerikleri ve metotları sürekli geliştirilen ve güncellenen bir yapıdadır. Nitekim bu çalışmanın amacı, P4C yaklaşımının niteliksel verimini artırmaya yönelik bir etkinlik önerisi ortaya koymaktır. P4C süreçleri planlanırken, çocukların, içinde buldukları sosyal çevre ile sürekli etkileşim halinde oldukları, zihinsel ve sosyal kimliklerinin bu etkileşimden beslenerek biçimlendiği ve bu formasyon sürecinde en etkili figürlerin ebeveynler olduğu hesaba katılmalıdır. Dolayısıyla ebeveynin P4C süreçlerine dâhil edilmesi, hatta süreçte aktif rol oynamaya teşvik edilmesi halinde, etkinliklerin dönüştürücü gücünde ve sağlayacağı kazanımlarda anlamlı bir artış olacağı öne sürülmektedir. Bu tespiti istinaden çalışmamızın son kısmında, ebeveynler ile yapılması önerilen etkinliklerde kullanılacak “zihinsel bağışıklık” temalı bir içerik önerisi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: P4C, Ebeveyn, Eğitim Felsefesi, Pedagoji, Zihinsel Bağışıklık.

Collaboration with Parents in P4C: “Mental Immunity” Themed Content Suggestion

Abstract: Philosophy for Children (P4C) approach, founded by American thinker and educator Matthew Lipman, has become widespread both in the world and in our country, from the second half of the twentieth century to the present day and has gained considerable popularity in a short

time. The ability to observe and measure the positive contribution of the activities to the development of children's cognitive and social skills in short term also played a role in the increase in interest and demand for P4C. P4C, on the other hand, is not a static approach that has reached its final form and content. Just like other educational approaches, P4C has a structure which contains opportunities to become more effective and efficient and whose contents and methods are constantly developed and updated. Accordingly, the aim of this study is to suggest a new activity aimed at increasing the qualitative efficiency of P4C approach. When planning P4C processes, it should be taken into account that children are in constant interaction with their social environment, that their mental and social identities are shaped by this interaction, and that parents are the most influential figures in this formation process. Therefore, it is argued that if parents are included in P4C processes and even encouraged to play an active role in the process, there will be a significant increase in the transformative power of the activities and the gains they will provide. Based on this determination, the last part of our study presents a "mental immunity" themed content suggestion that can be used in the activities that are proposed to be carried out with parents.

Keywords: P4C, Parents, Philosophy of Education, Pedagogy, Mental Immunity.

Giriş

Çocuklar için Felsefe, kısaca P4C (Philosophy for Children), çocuklara küçük yaşlarda felsefi düşünmeye özgü yetilerin kazandırılmasını hedefleyen bir eğitim yaklaşımıdır. Yaklaşımın kurucusu olan Amerikalı felsefeci Matthew Lipman (1923-2010), Columbia Üniversitesi'nde ders verdiği yıllarda, lisans düzeyindeki öğrencilerinin muhakeme, mantık, analiz ve sorgulama gibi temel akıl yürütme becerilerinin yeterince gelişmemiş olduğunu gözlemlemiştir. Bu eksikliğin nedenlerini ve ne şekilde giderilebileceğini sorgulayan Lipman, temel problemin, mevcut eğitim sisteminde öğrencilerin felsefi düşünme ile ancak oldukça ileri yaşlarda (geç ergenlik döneminde) tanışması olduğuna kanaat getirir. Ona göre, öğrencilerin -tıpkı eğitim müfredatının en alt kademesinden en üst kademesine kadar yer alan matematik ve dil dersleri gibi- küçük yaşlardan itibaren felsefe eğitimi alması gerekmektedir. Böylece çocuk, eleştirel düşünme ve doğru akıl yürütme becerilerini uzun bir zaman dilimi içinde kademeli olarak kazanma ve geliştirme şansı bulacaktır.

Çocukların doğal filozoflar olduğu varsayımına yaslanan bu gelenek, temelde felsefi düşünmeyi çocuğun müfredatına sokma yöntemidir. Bu yöntem, çocukları, meraklarını açığa çıkarmaya yönelik pratik, kullanışlı ve heyecan verici bir teşvik etme yolu sunar (Boyacı vd. 2018: 150).

Elbette bu bakış açısı, felsefenin ancak bilişsel kapasitelerin olgunlaştığı yetişkinlik döneminde yapılabilecek bir etkinlik olduğu şeklindeki kanıyı benimseyen kimi düşünürler tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır. Felsefenin büyük ölçüde kavramsallaştırmaya, yani soyutlama becerisine dayandığına ilişkin tespit, henüz nörolojik olarak soyutlama becerisini ancak kısmen kazanmış olan çocukların felsefe yapamayacağı şeklindeki yargının temelini oluşturur. Nitekim felsefe, eğitimin kurumsallaştığı yıllardan beri müfredata en erken, lisenin son yıllarında dâhil edilmektedir. Ancak Lipman'ın öncülüğünü yaptığı görüş, çocuğun bilişsel kapasitelerine ilişkin böylesi bir görüşün tek yönlü ve yüzeysel olduğunu öne sürmektedir. Gerçekten de çocuklar ile filozoflar arasındaki farklara değil benzerliklere odaklandığımız takdirde mesele çok daha farklı görünmektedir.

[A]slında her şey filozof ve çocuğu yakınlaştırır. Paylaştıkları ilkin bilgisizliktir. "Bildiğim tek şey, hiçbir şey bilmediğimdir", diye durmaksızın hatırlatırdı Sokrates. Bilmediğimiz için bilmeyi arzular, bilginin "aşığı" veya "dostu" haline geliriz; filozof terimi tam da bu anlama gelir. ... Aslında filozofun ve çocuğun paylaştığı bu her şeyden şaşkınlık duyma hali, dünyayı her zaman belirliymiş gibi ele almaktan ibarettir (Droit 2014: 15-16).

İlkokul çağındaki çocukların bilişsel kapasitelerinin felsefeyle tanışmak için yeterli olduğunu ancak bunun doğru içerik ve metotlarla yapılması gerektiğini savunan Lipman bu amaçla 1974 yılında P4C geleneğinin gelişim sürecindeki ilk kurumsal adım olarak nitelendirebileceğimiz "Institute for the Advancement of Philosophy for Children" (IAPC - Çocuklar İçin Felsefe Geliştirme Enstitüsü) kurar. Enstitünün kuruluşunu takip eden yıllarda P4C yaklaşımı, özellikle Avrupa'daki eğitmen ve akademisyenlerin giderek daha fazla dikkatini çekmeye başlayacaktır. Zira P4C etkinliklerinin çocukların gerek bilişsel gerek sosyal yetileri üzerindeki olumlu etkileri kısa sürede gözlemlenebilmekte ve ölçülebilmektedir. Nitekim 1985 yılında, 20 ülkenin üyeliğiyle The International Council of Philosophical Inquiry with Children (ICPIC-Çocuklar için Felsefe Uluslararası Araştırma Konseyi) kurulmuştur. Öte yandan Lipman'ın açtığı yolu takip eden çok sayıda düşünür ve eğitmen çeşitli P4C içerikleri geliştirmiş ve yaklaşımın daha etkili hale gelmesini

sağlayacak alternatif metotlar ortaya koymuştur¹. P4C literatürünün hızla genişlediği ve zenginleştiği bu süreçte, dünyanın pek çok ülkesinde ve Türkiye'de uygulamaya yönelik ilgi artmış ve giderek daha çok sayıda okul P4C'yi müfredatına dâhil etmeye başlamıştır.

1. P4C'nin Hedefleri ve Uygulamaya İlişkin Temel Problemler

Günümüzde öğrencilere sunulan eğitim-öğretim müfredatı, büyük ölçüde belirli "bilgi paketleri"nin çocuğa aktarılmasını hedeflemektedir ve niceliksel sınav başarısını merkeze alacak şekilde tasarlanmıştır. Bu durumda öğrencinin gerek bireysel/sosyal hayatta gerekse eğitim hayatında merkezi rol oynaması gereken temel akıl yürütme becerilerini kazanması, ebeveynin, öğretmenlerin veya bizzat öğrencinin kişisel çabası ve inisiyatifine bırakılmış görünmektedir. Lipman'ın lisans öğrencilerinde gözlemlediği problem, tam da müfredattaki bu eksikliğin doğrudan bir tezahürüdür. Bu nedenle Lipman felsefenin, çocuğun tüm eğitim hayatının bir parçası olması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre "anlam" çocukların açlık duyduğu bir şeydir ve felsefe, onlara ihtiyaç duydukları anlamı bulmalarında yardımcı olacaktır (Lipman 1976: 39).

Nitekim P4C yaklaşımı, çocuğun; olguları ve fikirleri çok yönlü ve çok katmanlı bir biçimde ele alabilen, meseleleri eleştirel bir yaklaşımla değerlendirebilen, mantıklı ve tutarlı düşünebilen, doğru değerlendirmelerde bulunan, derin bir değer bilincine sahip olan, analiz-sentez yapabilen, yaratıcı çözümler ve fikirler üretebilen, sorumluluklarının bilincinde olan, duygudaşlık kurabilen, üretken bir yetişkine dönüşmesi için, felsefi düşünme ile erken yaşlarda tanışmasının kritik öneme sahip olduğu kabulünden hareketle biçimlenmiştir. Yaklaşımın dünya çapındaki başarısı, Lipman'ın öncülüğünü yaptığı bu kabulün ne kadar isabetli olduğunun açık bir göstergesidir. Nitekim bu alandaki eksikliğin ve

¹ Alternatif P4C metotları geliştiren başlıca isimler Gareth Matthews, Catherine McCall, Leonard Nelson ve Thomas E. Jackson'dır.

ihtiyacın farkına vararak müfredatlarına P4C dersleri ekleyen eğitim kurumlarının sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Çocuklar için Felsefe etkinliklerinin temel hedefi, çocuklara belirli kavram ve fikirlerin dikte edilmesi değil, çocuğun, tutarlı, mantıklı, analitik, yaratıcı, eleştirel, çok yönlü ve çok katmanlı düşünme becerisi kazanmasına yardımcı olmak şeklinde tanımlanabilir.

UNESCO (2007) çocuklar için felsefe eğitiminin amaçlarını, bağımsız düşünebilme, özenli vatandaş olabilmeye, kişisel gelişimi destekleme, dil, konuşma ve tartışma becerilerini geliştirme ile felsefeyi kavramsallaştırma olarak sıralamıştır (akt. Akkocaoğlu Çayır, N. ve Akkoyunlu, B. 2016: 99).

Diğer bir deyişle bu etkinliklerin amacı, çocuğa felsefe tarihini yahut felsefi terminolojiyi öğretmek değil, çocuğun zihninin 'sağlıklı düşünmenin yeşerebileceği verimli bir toprak' haline gelmesine yardımcı olmaktır. Nitekim P4C etkinliklerini yürüten öğretmenler "kolaylaştırıcı" olarak adlandırılmaktadır, zira amaç çocuğa belirli içerikleri aktarmak değil, onların, fikir ve olguları eleştirel bir biçimde ele almalarını kolaylaştıracak bir düşünsel atmosfer yaratmaktır. Bu bağlamda çocuklar için felsefe etkinliklerinin, basitleştirilmiş ve küçük yaş gruplarına uyarlanmış bir felsefe dersi olarak görülmesi ve tasarlanması son derece yanlıştır. Etkili ve verimli bir P4C etkinliği, çocuğun "felsefe yapmaya", "felsefi düşünme"ye uygun bir mental formasyon kazanmasını destekleyen bir süreç olarak ele alınmalı ve planlanmalıdır. Wartenberg'in ifadesiyle yapılması gereken "felsefenin kuramsal bilgisini ve onun barındırdığı zorlukları bir yana koymak ve öncelikle felsefe ve yaşam arasındaki bağı pratikleştirmek adına çok daha somut ve ampirik örneklerden yola çıkmak" (Wartenberg 2018: 12-13) olmalıdır.

Şüphesiz P4C etkinlikleri aracılığıyla çocukta anlamlı bir zihinsel dönüşümün gerçekleşmesine yardımcı olmak kolay bir hedef değildir. Çocuk, hangi yaşta olursa olsun, belirli inançlara, ön kabullere, aksiyomlara ve düşünme kalıplarına sahip olacaktır. Felsefi düşünmenin gerektirdiği esneklik, çok yönlülük, çok katmanlılık kimi zaman çocuğun konfor alanından çıkmasına neden olmakta, benimsediği ve alışageldiği davranış ve düşünme kalıplarını sorgulamaya direnc

göstermesine neden olabilmektedir.² Zihnimizin gerek nörolojik gerek sosyal biçimlenişinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan bu direnç, P4C etkinliğinin doğasına içkin bir zorluktur. Ancak kolaylaştırıcının doğru bir yaklaşım benimsemesi halinde, süreç içinde bu direnci kırmak yahut hafifletmek mümkün hale gelmektedir. Çocukların, yetişkinlere göre daha yüksek bir zihinsel esnekliğe sahip olmaları da kolaylaştırıcı için bir avantajdır. Dahası çocukların hayata, doğaya, evrene, topluma ilişkin sordukları sorular ile filozofların binlerce yıldır mesele edindiği sorular arasındaki paralellik gerçekten çarpıcı boyuttadır.

Çocuklar, çocukça değil oldukça büyük ve anlamlı sorular sorarlar. ... [Ç]ocukların normallikleri, rutinleri ve alışkanlıkları olmadığından onlar, doğal olarak hayrete, arı sezgisel bakışa ve kavrayışa özsel olarak sahiptirler (Kurtar 2018: 10-11).

Tam da bu paralellikten hareketle kimi düşünürler insanların yaşamlarına doğal filozoflar olarak başladıklarını ancak –içinde buldukları eğitim sisteminin ve toplumun da etkisiyle– zaman içinde sorgulayıcı eğilimlerini kaybettiklerini, hatta felsefecilerin/filozofların bu doğal eğilimi kaybetmeyen kişiler arasından çıktığını öne sürmektedirler. Wartenberg'in *Küçük Çocuklar için Büyük Fikirler* adlı eserinin 'Doğuştan Filozoflar' başlıklı bölümünde vurguladığı üzere, felsefenin ancak lisans seviyesi ve sonrasında yapılabilecek bir etkinlik olduğunu varsaymak ciddi bir hatadır. (Wartenberg 2018: 25) Henüz keşfedilmemiş sayısız unsurla dolu olan yaşama karşı iştahlı ve cüretkâr bir merak duymak, çocukluk çağının alametifarikasıdır.

Antik Yunan döneminde, felsefenin merak etmekle başladığına inanılmış. Eğer bu inanç doğruysa, genç insanların arasından muhtemelen birçok filozof çıkacaktır çünkü onlar birçok şeyi doğal olarak merak ederler (White 2014: 1).

Nitekim gerekli yetkinliğe sahip bir kolaylaştırıcı eşliğinde yapılan P4C etkinlikleri sonrasında çocuklardan gelen tepkiler neredeyse istisnasız şekilde

² Elbette bu, yetişkinlerle yapılan felsefe etkinliklerinde daha belirgin bir biçimde karşılaşılan bir durumdur. Bireyin, belirli zihinsel ve kültürel kalıpları, sorgulamaksızın benimsediği ve benliğinin bir parçası haline getirdiği süre uzadıkça, bunlara eleştirel bir gözle yaklaşması ve değiştirmesi de o denli zor hale gelmektedir. Tam da bu nedenle, felsefi düşünmeyle tanışmak için ideal zaman, zihindeki kabullerin henüz 'kemikleşmemiş' olduğu erken çocukluk dönemidir.

olumlu olmaktadır. Çocuklar etkinlikten büyük keyif aldıklarını, farklı bakış açılarını öğrenmekten memnuniyet duyduklarını ve –belki de en önemlisi– kendi fikirlerini ifade edebilme fırsatı bulmaktan, birinin onları “gerçekten dinlemesinden” hoşnut olduklarını ifade etmektedirler.³ Bu olumlu geri bildirimlerin yanı sıra etkinliklerin çocuğun akademik/sosyal başarısı üzerindeki olumlu etkisi nedeniyle P4C etkinlikleri giderek daha fazla ebeveyn ve kurum tarafından talep edilmektedir.

Bu talebe istinaden giderek popülerleşen P4C etkinliklerinin, kritik öneme sahip bir problemden muzdarip olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Bu problemin kaynağı ticari kaygılar güden bazı kurumların, uzman olmayan kişilerce yürütölen bir program sonrasında “sözde” P4C eğitimliği sertifikası vermeye başlamış olmalarıdır. Dolayısıyla bazı eğitim kurumlarında P4C etkinliklerini, bu tarz bir sertifikaya sahip olan ancak esasen gerekli felsefi ve pedagojik derinliğe ve yetkinliğe sahip olmayan kişiler gerçekleştirmektedir. Yetkin olmayan kişilerce yapılan P4C etkinlikleri ise, çocuğa faydadan çok zarar verebilmektedir. Çocuğun zihinsel inşasında etkin bir rol oynamak gibi iddialı bir hedefi olan P4C etkinliklerinin içerikleri, çok-disiplinli bir yaklaşımla, alanında uzman pedagoglar, felsefeciler, psikologlar ve eğitimciler tarafından titizlikle planlanmaktadır. Dolayısıyla kolaylaştırıcı eğitimlerinin de aynı hassasiyetlere sahip kurumlar tarafından gerçekleştirilmesi ve kolaylaştırıcı sertifikasının gerçekten yeterli yetkinliğe sahip eğitimcilerle verilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Dolayısıyla, devlet kurumlarının bu problemin çözümüne yönelik ciddi bir kontrol mekanizmasını devreye sokması zorunlu görünmektedir. Ancak bu mesele çalışmamızın konusu ve kapsamı dışında kaldığı için burada detaylıca analiz edilmeyecektir.

³ P4C etkinlikleri yaptığımız süreçte, bizi en çok etkileyen tepkilerden biri 11 yaşındaki bir öğrencimizden gelen “Bu dersi çok seviyorum çünkü bir tek siz bizim fikirlerimizi dinliyorsunuz” cümlesiydi. Çocukların ciddiye alınarak fikrinin dinlenmesine ilişkin ihtiyacı ve talebi, çocuk pedagojisine ilişkin çok kritik bir eksikliğe/probleme işaret eder görünmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz problem, P4C etkinlikleriyle hedeflenen kazanımlar hususunda kritik öneme sahip olmakla birlikte, yaklaşımın mevcut içeriğine yönelik bir eksikliğe işaret etmeyen, harici bir problemdir. Öte yandan bu çalışmada ele almak istediğimiz konu, harici veya teknik bir problem ile değil bizatihi P4C uygulamalarının kapsamı ile ilişkilidir. Buna göre, P4C kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler, mevcut biçimiyle, çocuğun devamlı surette etkileşim içinde bulunduğu sosyal figürlerin, onun zihinsel formasyonu üzerindeki etkisini yeterince hesaba katmıyor; dahası bu figürlerle iş birliği yapılması halinde edinilecek yüksek faydadan mahrum kalıyor görünmektedir. Amacımız çocuğun kimlik ve karakter formasyonu üzerinde doğrudan etkisi olan figürleri ortaya koyduktan sonra, ebeveynin bunlar içinde ayrıcalıklı konuma sahip olduğunu vurgulamak olacaktır. Dolayısıyla ebeveynin P4C'nin içeriği ve faydalarına ilişkin bilgilendirilmesi, sürece dâhil edilmesi ve nihayetinde süreç boyunca destekleyici bir tutum içinde olmasının sağlanmasının, uygulamanın etkinliği ve veriminde anlamlı bir artışa neden olacağı öne sürülecektir.

2. Çocuğun Zihinsel Formasyonunda Doğrudan Belirleyici Olan Figürler

Çocuklarla felsefe etkinliği yapan öğretmenler, şu ifadeleri duymaya fazlasıyla aşinadırlar: "Ama babam dedi ki...", "İnternette okuduğuma göre...", "Diğer dersin öğretmeni öyle demiyor", "Annem böyle şeyler düşünmememi söyledi", "Ben böyle dediğimde arkadaşlarım benimle alay ediyor", "Dinde böyleymiş"⁴. Çocukların, bu ve benzeri ifadeleri sıklıkla kullanıyor olmaları, bize çocukların zihinsel ve sosyal evreninin kapsamına ve içeriğine dair önemli ipuçları vermektedir. Kendi benliğini

⁴ Burada özellikle dikkat çekmek istediğimiz husus şudur: Çocukların, dini metinleri referans aldıklarını 'zannederek' savundukları ifadeler sıklıkla çevrelerinden duydukları temelsiz/yanlış bilgilerden oluşmaktadır. Yani sorun, nörolojik/sosyal gelişimlerinin erken aşamalarında oldukları için henüz tam anlamıyla idrak edemedikleri dini metinleri ve öğretileri mutlak doğru kabul etmelerinden ziyade hiçbir dinde ve öğretilerde yeri olmayan birtakım söylentileri, hurafeleri, batıl inançları (hatta sosyal medyada okudukları tümüyle uydurma/eklektik içerikleri) doğru kabul ediyor olmalarıdır. Örneğin "Siyah kedi sevmek günahmış", "Yatarken şunu söylemezsen melekler yanına gelmezmiş" gibi.

keşfetme, anlamlandırma ve inşa etme çabası içinde olan çocuğun, çevresindeki yetişkinleri ve akranlarını gözlemlediği ve taklit ettiği bilinen bir olgudur. Nitekim bir çocuğun büyüme sürecine şahitlik eden kişilerin sıklıkla ifade ettikleri gibi, çocuk gözlemlediği kişilerin düşünce ve davranışlarını yansıtan bir ayna gibidir. Günümüzde çocukların yaşamının büyük bir kısmının evinde ve eğitim gördüğü kurumda geçtiği düşünülürse, onların zihinsel aynalarında kimlerin yansımalarını göreceğimizi belirlemek güç olmayacaktır: Ebeveyni, öğretmenleri, sık görüştüğü akrabaları ve arkadaşları.⁵ Geçmiş yıllarda gerçekleştirdiğimiz P4C etkinlikleri esnasında doğrudan gözleme fırsatı bulduğumuz üzere bu dört sosyal grup, çocukların düşünce ve davranışları üzerinde farklı ölçülerde olmakla birlikte doğrudan belirleyici olmaktadır.

Bu sosyal grupları, çocuklar üzerindeki etkilerinin niteliğine göre sıralayacak olursak, ilk sırada ebeveynin geleceği şüphe götürmez bir olgudur. Ebeveynin davranışları, çocuğun ahlaki gelişiminden öz güvenine; sosyal ve akademik başarısından zihinsel sağlığına, çok geniş bir alan üzerinde belirleyici olmaktadır (Sahithya vd. 2019). İkinci sırada ise, mevcut eğitim sisteminin bir sonucu olarak, çocuğun en fazla iletişim kurduğu, temel bilgi edinme kaynağı olarak gördüğü, saygı duyduğu ve ciddiye aldığı yetişkinler olan öğretmenler gelmektedir. Nitekim ebeveyn ve öğretmenler, çocuğun herhangi bir olgu veya kavram üzerine düşünürken referans aldığı merkezi otorite figürleri olarak öne çıkmaktadır. Çocuğun bu iki sosyal grupla geçirdiği zaman ile kıyaslandığında, haftada 1 veya 2 saat olacak şekilde planlanan P4C çalışmalarının etkisinin ne denli sınırlı kalacağı da ortadadır. Oysa çocuğun zihinsel evreninde böylesi ayrıcalıklı bir

⁵ Öte yandan günümüzde, bu listeye sosyal medyayı da eklememiz gerektiği yadsınamaz. Sosyal medyanın, edindiği verileri sorgulama ve analiz etme yetisini henüz kazanmamış olan çocuklar için ciddi tehlikeler barındırdığı hususunda her geçen gün daha fazla çalışma karşımıza çıkmaktadır. Nitekim P4C etkinlikleri ile kazanılması hedeflenen zihinsel beceriler, bilhassa çocuğun sosyal medyada karşılaştığı içerikleri eleştirel ve analitik bir biçimde ele alması hususunda büyük fayda sağlamaktadır. Çocuğun, kendisine bilgi adı altında sunulan içerikleri doğru kabul etmeden önce, rasyonel bir biçimde irdeleyebilme, sözde bilginin kaynağına ilişkin sorgulama ve araştırma yapma, herhangi bir konuyu farklı perspektiflerden görebilme gibi becerilere sahip olması, sosyal medyanın kendisine verebileceği zararlardan korunması için çok büyük öneme sahiptir.

pozisyona sahip olan kişilerle iş birliği yapılması ve onların da pekiştirici/destekleyici bir tutum benimsemeleri halinde, P4C etkinliklerinin verimi ve etkisinde anlamlı bir artış meydana gelecektir. Şu hâlde P4C'nin kapsamının, bu iki temel paydaşın sürece dâhil edileceği şekilde genişletilmesi; çocuklarla etkinlik yapmadan önce bu paydaşların P4C etkinliklerinin amacı ve faydaları hakkında bilgilendirilmesi ve sürece katkı yapmaya teşvik edilmeleri büyük bir önem taşımaktadır.

Ülkemizde çocuklarla felsefe alanında yapılan akademik çalışmalara baktığımızda, son yıllarda öğretmenlerin P4C uygulamalarına dâhil edildiği ve görüş bildirdiği çalışmalar yapılmış olduğu⁶, buna karşı P4C'de ebeveyn ile iş birliği üzerine hiçbir müstakil çalışma bulunmadığı görülmektedir. Nitekim bu çalışmayı yapmaktaki amacımız bu eksikliğe dikkat çekmek ve P4C etkinliklerinin daha verimli ve etkili hale gelmesinde ebeveyn ile iş birliğinin kritik bir öneme sahip olduğunu öne sürmektir. Çalışmanın son kısmında ise, P4C eğitmenlerinin, ebeveynlerle yapması tavsiye edilen "zihinsel bağışıklık" temalı bir etkinlik içeriği önerilmektedir.

Çalışmada ortaya koyduğumuz tespitler büyük ölçüde, 10-11 yaşlarındaki 80 öğrenciyle (4 ayrı sınıf), haftada 1 saat olmak üzere, 4 yarıyıl boyunca gerçekleştirdiğimiz P4C etkinlikleri süresince yapılan doğrudan gözlemlere ve çocuklardan alınan dönütlere dayanmaktadır. Bunun yanı sıra ilgili akademik literatürden de faydalanılmıştır.

⁶ Avcı, F., "Öğretmenlerin Çocuklar İçin Felsefe (P4c) Yaklaşımına ve Kolaylaştırıcı Rollerine İlişkin Görüşleri", *Educational Academic Research*, (48), 1-13, 2023. Akan, R. & Bilgin, A., "Türkiye'deki Eğitim Kurumlarında Uygulanan Çocuklar İçin Felsefe (Philosophy for Children- P4c) Program Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 21 (2), 560-592, 2022. Avcı, F., Özdağ, S., Akdeniz, E. C., Öncü, E. & Öner, E. "P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler" eTwinning Projesine Yönelik Öğretmenlerin Görüş ve Değerlendirmeleri", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (1), 214-228, 2021.

3. Çocuğun Zihinsel Dünyasında Ebeveynin Rolü ve Etkisine İlişkin Bazı Tespitler

Çocuğun varoluş yolculuğunda ebeveynin oynadığı rolün derinliğini ve enginliğini eksiksizce ortaya koymanın, herhangi bir akademik çalışmanın kapsamını aşacak ütopyik bir hedef olduğu açıktır. Dolayısıyla çalışmamızı, gerçekleştirdiğimiz P4C etkinliklerinde çocuklardan aldığımız tepki ve geri bildirimlerden hareketle, bazı merkezi temaları tespit etmekle sınırlandıracağımızı baştan belirtmemiz gerekmektedir.

Çocukların ifadelerinden yola çıkarak açık bir biçimde gözlemlene olanağı bulduğumuz üzere çocuk, ebeveyni temel otorite figürü olarak görmektedir. Çocuk, herhangi bir olgu yahut kavram hakkında fikir yürütmesi istendiğinde, sıklıkla ebeveyninin bu konudaki düşüncelerini ifade etmektedir. Dahası çocuğun, kendi ebeveyninin düşünce veya davranışlarıyla örtüşmeyen herhangi bir fikir veya eylem karşısında şaşkınlık duyması ve hatta öfkelenmesi sık karşılaşılan bir durumdur. Ebeveyn belirli konular söz konusu olduğunda mutlak bir epistemolojik/etik güvencenin garantörü pozisyonundadır. Bu durum özellikle, anne ve baba arasında fikir uyuşmazlığı bulunmayan konularda çok daha belirgin bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Çocuktan hem anne hem babasının onayladığı bir davranış ve düşünceyi sorgulaması talep edildiğinde, çocuk akıl yürütmeyi adeta reddetmekte ve meseleyi irdelemeyi gereksiz bulduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda sıklıkla "bu kesinlikle böyle", "bunu düşünmek bile saçma", "buna eminim" gibi diyalogu ve sorgulama sürecini sonlandıracak ifadeler kullandıkları görülmektedir.

Bu noktada şu detaya dikkat çekmemiz gerekmektedir: Elbette çocuğun ebeveyni eleştirdiği ve sorguladığı durumlar da bulunmaktadır. Çocuklar, özellikle kendi özgürlüklerinin kısıtlandığı örneklerden hareketle, ebeveynlerine yönelik eleştirilerini ifade edebilmektedirler. Ancak burada vurgulamak istediğimiz mesele, çocuğun henüz yeterince bilgi sahibi olmadığı; dünyaya, yaşama, hayatın

anlamına, ahlaki değerlere, inançlara vs. ilişkin daha temel ve majör konularda büyük ölçüde ebeveynlerinin fikirlerini benimsiyor ve savunuyor olduklarıdır. Ebeveyn, çocuk için doğrunun ve iyinin örneklediği bir rol model olduğundan, özellikle etik meseleler söz konusu olduğunda ebeveynin davranışları ile etik değerlerin uyuşmaması halinde çocuk açık bir rahatsızlık duyduğunu belirtmektedir. Bu durumun en çok gözlemlediğimiz örneği ebeveyni sigara içen çocukların tepkileridir. Çocuk, sigaranın öldürücü olduğu konusunda sürekli olarak bilgilendirilmektedir. Öte yandan koşulsuz bir sevgi ve saygı duyduğu ebeveyni sigara içmektedir. Çocuklar sıklıkla bu durumun onlar için açıklanması güç bir çelişki olduğunu ifade etmekte, üzüntülerini, kızgınlıklarını ve endişelerini dile getirmektedir. Bu tepkiler esasen, ebeveynin açıkça ve tartışılmaz biçimde "yanlış" olan bir eylemde bulunması karşısında çocuğun içine düştüğü ikilemin birer dışavurumudur.

Ebeveyn –şüphesiz temel otorite figürü olmasının da etkisiyle– çocuğun derin bir sevgi, saygı, hayranlık ve bazen korku duyduğu bir rol model haline gelmektedir. Çocuk tarafından adeta bir "süper kahraman" olarak görülmenin, ebeveyne muazzam bir ayrıcalık ve üstünlük sağladığı açıktır. Nitekim çocuğun herhangi bir olguyu veya fikri değerlendirirken birincil referansı ebeveyni olmaktadır. Ayrıca ebeveynini hem otorite figürü hem de rol model olarak gören çocuklarda doğal olarak onlar tarafından onaylanma ve takdir edilme arzusu ve ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çocuk, düşünce ve davranışları karşısında ebeveyni tarafından verilen tepkilere de büyük bir önem atfetmektedir. Açıktır ki sahip olduğu bu asimetrik ayrıcalık, ebeveynin ne denli büyük bir sorumluluğa sahip olduğunun da bir göstergesidir.

Elbette sağlıklı⁷ bir ebeveyn çocuğunun iyi, mutlu ve sağlıklı olmasını isteyecek ve bu amaca uygun olduğunu düşündüğü şekilde davranacaktır. Ancak nihayetinde ebeveynler de eksiksiz, kusursuz varlıklar değildir.

Ebeveynler çocuklarının davranışlarını, bilincinde oldukları ve olmadıkları düşüncelerden, inançlardan ve tavırlardan oluşan bir filtreden geçirerek gözlemler ve bu filtreler çocuklarının davranışına ilişkin algılarına yön verir (Grusec vd. 2014).

Üstelik ebeveynler, çocuk sahibi olmadan önce zorunlu bir pedagojik formasyon da almazlar. Bu yüzden de ebeveynin, çocuk gelişimi ve psikolojisi hakkındaki malumatı şahsi ilgi ve çabasına bağlı kalmakta, dolayısıyla kimi zaman yetersiz, hatta kimi zaman temelsiz/yanlış olabilmektedir.

Öyleyse ebeveynlerin niyetleri ne kadar iyi olursa olsun, bazı konularda yeterli bilgiye sahip olmadıkları yahut bazı yanlış kanılara sahip oldukları için kimi zaman pedagojik açıdan hatalı eylemlerde bulunabilecekleri kabul edilmelidir. Ayrıca yukarıda verdiğimiz "sigara" örneğinden yola çıkarak tespit edebileceğimiz üzere, yetişkin olmak kişinin irrasyonel eylemlerde bulunmasına engel olmamaktadır. Gerçekten de yetişkinlerin büyük bir kısmı aslında yapmamaları gerektiğini bildikleri eylemleri yaptıklarından (sağlıksız ancak lezzetli yiyecekler tüketmek) yahut yapmaları gerektiğini bildikleri eylemleri yapmadıklarından (egzersiz yapmak) yakınmaktadırlar. Şu hâlde, iyi niyetli bir ebeveyn olmak kişinin daima doğru davranışlarda bulunacağı yahut her zaman tutarlı/iyi bir rol model olacağı anlamına gelmemektedir.

4. Ebeveyn Perspektifinden Felsefe

Şimdiye dek, ebeveynin çocuğun dünyasındaki rolü ve önemine ilişkin bazı genel belirlenimlerde bulunduk. Ancak söz konusu çocukları felsefi düşünmeyle tanıştırmak olduğunda, ebeveynin felsefeye yönelik tutumlarını da ayrıca ele

⁷ Çocuğa ve/ya diğer aile üyelerine psikolojik/fiziksel şiddet uygulayan "sağlıksız" ebeveynlerin var olduğu şüphesiz malumdur. Ancak bu meseleyi ele almanın hem uzmanlığımızı hem de çalışmanın kapsamını aşacağı ortadadır. Bu nedenle çalışmada ebeveynlerin psikolojik açıdan sağlıklı bireyler oldukları varsayılmaktadır.

almamız gerekmektedir. Şimdi, P4C etkinliği yapılan çocukların ebeveynleri de, büyük bir ihtimalle, ülkemizdeki mevcut eğitim sisteminden geçmiş olacaktır. Dolayısıyla normal şartlarda (özel bir ilgileri olmadıkça yahut yetişkinler tarafından daha önce tanıştırılmadıkları takdirde) felsefeyle ilk kez 10. veya 11. Sınıfta, yani 17 yaşından sonra karşılaşmış olmaları muhtemeldir. Dahası felsefe müfredatı hem niceliksel hem de niteliksel olarak oldukça kısıtlı olduğu için, bu dersleri almış bir yetişkinin felsefeye ilişkin görüşleri çoğu zaman yüzeysel, hatta bazen hatalı/önyargılı olabilmektedir. Nitekim felsefeyle gerçek anlamda, hakkıyla tanışmamış bazı yetişkinlerin, felsefeyi anlaşılması çok güç, gereksiz problemleri konu edinen, ağır bir terminoloji içeren, sıkıcı, anlamsız bir etkinlik olarak nitelendirdiğine, bu alanda çalışan öğretmen ve akademisyenler sıklıkla şahit olmuştur. Dolayısıyla ebeveynlerin, hakkında fikir sahibi olmadıkları yahut yanlış kanılara sahip oldukları bir disiplin ile henüz tanışmakta olan çocuklarının soruları veya akıl yürütmeleri karşısında doğru tutum benimsemekte zorlanmaları normaldir. Felsefeye aşina olmayan yetişkinlerde karşılaşılan bir diğer yaygın yanlış kanı din ile felsefenin karşıtlık içindeki disiplinler olduklarıdır. Oysa felsefe tarihine baktığımızda, her tür inancın, dini öğretinin, bakış açısının felsefe tarihinde yer aldığı görülmektedir. Felsefenin, içeriği ne olursa olsun, bir doğru düşünme ve değerlendirme etkinliği olduğunu bilmeyen ebeveynlerin, kalıplaşmış bazı hatalı yargılara sahip olmaları, çocuklarına karşı teşvik edici bir tavır benimsemelerinin önündeki önemli bir engeldir.

Bu meseleye P4C etkinliklerimiz esnasında çocuklardan aldığımız geri bildirimler özelinde odaklanarak, gözlemlediğimiz ebeveyn tutumlarına bazı örnekler verebiliriz. Çocukların büyük bir çoğunluğu, P4C etkinlikleri yardımıyla kazandıkları eleştirel bakış açısını ve sorgulayıcı yaklaşımı evde uyguladıklarında aldıkları tepkiler karşısında hayal kırıklığına uğradıklarını ifade etmektedirler. Çocuk, kendisinde doğal olarak bulunan derin felsefi merak ve hayretin bir sonucu olarak ebeveynine "bu dünya bir rüya olabilir mi?", "Tanrı'yı kim yarattı?", "zamanın olmadığı bir zaman var mıydı?" gibi metafiziksel sorular sorabilmektedir.

Çocukların sıklıkla şikâyetlerini ve memnuniyetsizliklerini belirttikleri üzere, böyle "zorlu" sorular yönelttiklerinde aldıkları cevaplar genellikle tatmin edici olmaktan çok uzaktır. Bazı ebeveynler, çocuğun sorgulama sürecini sekteye uğratabilecek şekilde sorulara kesin ve net cevaplar vermekte ve çocuğun bu cevabı mutlak doğru olarak kabul etmesini talep etmektedir. Bu cevaplar kimi zaman ebeveynin şahsi görüşüne kimi zamansa ebeveyn tarafından benimsenen dini/ideolojik öğretilere dayanmaktadır. Yine bazı ebeveynler çocuğa, henüz bu konulara aklının ermeyeceğini, böyle şeyleri düşünmemesi gerektiğini ve dahi bunların boş/gereksiz sorular olduğunu söylemektedir.

Onları kuşatan şaşkınlık karşısında her zaman itiraf etmek istemedikleri bilgisizlikleriyle yüzleşen ebeveynler, sonunda sorulan soruları savuşturur. Oysaki bu çocuk taleplerinin sıklıkla felsefi ve görünüşteki naifliklerine rağmen oldukça metafiziksel olduklarını görmek için onlara bir bakmak yeterlidir (Droit 2014: 10).

Gerçekleştirdiğimiz P4C etkinlikleri esnasında sayısız kez farklı biçimlerde şahit olduğumuz üzere, çocuklar ebeveynleri ile felsefi bir meseleyi konuşmaya çalıştıklarında bekledikleri takdir ve teşviki alamadıklarını ifade etmektedir. Kimi öğrencilerin yalnızca beden dilleri bile, ebeveynin olumsuz tepkisinin yarattığı içsel ikilemi gözlemlemek için yeterli olabilmektedir. Bu durumda kimi öğrencilerin felsefeye yönelik olumlu tutumlarında dahi değişiklik olabilmekte, ebeveyni tarafından onaylanmayan bu etkinliğe şüpheyile yaklaşmaya başlayabilmektedir. Bazı öğrenciler ise yaşlarına özgü samimiyet ve açık sözlülük ile ebeveynlerinin onları anlayamadığını, onlarla felsefe konuşamadıklarını ifade etmektedir. Ancak her halükârda çocuğun, edindiği kazanımları ev ortamında ailesi ile paylaşma ve pekiştirme arzusu benimsenen engelleyici tutumlar karşısında sekteye uğramaktadır.

Elbette ebeveynin çocuğuna kendi düşüncelerini, doğrularını, bakış açılarını aktarmak istemesi doğal ve anlaşılabilir bir yaklaşımdır. Burada vurgulamak istediğimiz mesele, ebeveynin aslında felsefenin ne olduğunu, neden gerekli ve değerli bir etkinlik olduğunu gerçekten bilmediği için yanlış tutumlarda bulunuyor

olabileceğidir. Bu nedenle biz, ebeveynlerin felsefe hakkındaki malumatını artırmadıkça, onları felsefi düşünmenin sağlayacağı faydalar hakkında bilgilendirmedikçe, P4C etkinlikleri sonucunda çok daha anlamlı kazanımlar elde etmekten mahrum kalınacağını öne sürmekteyiz.

Şimdiye dek ebeveynin destekleyici olmayan tutumlarına ilişkin gözlemlerimizi paylaştık. Ancak elbette çocuklarını felsefi düşünmeye teşvik eden, sorgulama yapmaları için cesaretlendiren ebeveynler de bulunmaktadır. Bu tip ebeveynlere sahip öğrencilerin geri bildirimlerinden hareketle, ebeveynin sürece dâhil ve destek olduğu durumların ne denli değerli bir fark yarattığını örneklemek mümkündür. P4C etkinliklerinde edindikleri kazanımları ebeveynleri ile paylaştıklarında olumlu tepki alan öğrencilerimizin, etkinliklere yönelik ilgi ve heyecanlarının arttığı gözlemlenmiştir. Ebeveyn tarafından onaylanmak ve takdir edilmek çocuğun motivasyonuna ve hevesine belirgin şekilde katkı yapmaktadır.

Yukarıda genel hatlarıyla ele aldığımız belirlenimlerden yola çıkarak şu tespiti yapmak için yeterli gerekçemiz olduğuna inanıyoruz: Ebeveynin P4C sürecine dâhil edilmesi hatta süreçte aktif bir rol oynamaya teşvik edilmesi, etkinliklerin niteliksel verimini muazzam bir şekilde artırma olanağını barındırmaktadır. Ebeveyn ile iş birliği, P4C yaklaşımının desteklemeyi umduğu zihinsel dönüşüm lehine çok değerli bir kazanım olacaktır.

5. "Zihinsel Bağışıklık" Temalı Etkinlik İçeriği Önerisi

Bu bölümün amacı, ebeveyn ile iş birliği amacıyla kolaylaştırıcı tarafından organize edilebilecek bir etkinlik için içerik önerisinde bulunmaktır. İçerik, çocuklarla P4C etkinlikleri yapmaya başlamadan önce yapılacak bir ebeveyn etkinliği olarak tasarlanmıştır. Amaç ebeveynleri bu etkinliklerin içeriği, önemi, değeri ve hangi kazanımları hedeflediği hususunda bilgilendirmek ve gönüllü iş birliğine davet etmektir. Bu ilk tanışma etkinliğinin sonrasında kolaylaştırıcılar, belirli aralıklarla ebeveynler ile toplantılar planlayarak hatta ebeveyn ve

çocukların bir arada katılacakları etkinlikler organize ederek ebeveyn ile iş birliğini artıracak adımlar atabilir.

Etkinliğe katılacak kişilerin birbirlerinden çok farklı görüş ve yaklaşımlara sahip olabilecekleri ön kabulünden hareketle, içeriği oluştururken birincil hedefimiz tüm ebeveynleri ortak bir zeminde buluşturacağına inandığımız bir tema bulmak oldu. Daha önce de belirttiğimiz gibi, sağlıklı ebeveynler çocuklarının iyi, mutlu, sağlıklı olmalarını isteme hususunda ortaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla hiçbir ebeveyn çocuğunun şiddete/suçta meyilli olmasını, psikolojik sorunlar yaşamasını, kendi aklını kullanmaktan aciz biçimde kolaylıkla ikna ve manipüle edilebilen bir birey olmasını, öz saygısı ve öz güveni olmayan bir yetişkin haline gelmesini de istemeyecektir. İçerik işte bu ortak zemini temele alarak oluşturulmuştur.

Etkinlik, güçlü bir bağışıklık sisteminin çocuğun fiziksel sağlığı için ne denli önemli olduğuna dikkat çekerek başlar. Peki, bedensel bağışıklık nedir ve nasıl gelişir? Bebek dünyaya geldiği andan itibaren çevresindeki antijenlere⁸ zorunlu olarak maruz kalmaktadır. Ancak bedenimiz, bir antijen vücuda girdiğinde onu yok edecek şekilde evrimleşmiş çok sayıda savunma hücresine ve mekanizmasına sahiptir. Tüm bu karmaşık işleyişler sonucunda beden, karşılaştığı zararlı yabancı moleküllere karşı uzun vadeli bir savunma sağlayan antikörler üretir. Antikörler, beden yeniden aynı zararlı madde ile karşılaştığında saldırı yapabilen donanımlı bir orduya benzerler. Nitekim aşılar, antikör üretimini sağlamak için bedene düşük miktarda antijen enjekte edilmesi prensibine dayanarak geliştirilmiştir. Etkinliğin bu kısmında tüm ebeveynler, güçlü bir bağışıklık sisteminin çocuklarının sağlığı açısından çok büyük öneme sahip olduğu konusunda hemfikir olacaklardır.

Etkinliğin ikinci aşamasında, bedensel bağışıklık kavramından ilham alarak türettiğimiz "zihinsel bağışıklık" ifadesi tanıtılacaktır. Buna göre yalnız bedenimiz değil zihnimiz de devamlı olarak zararlı öğelere maruz kalmaktadır. İçinde

⁸ "Vücuda girdiğinde bağışıklık sistemi tarafından antikör üretimine yol açan bakteri, virüs, parazit vb. protein yapısında madde.", <https://sozluk.gov.tr/>.

yaşadığımız dünya, zararlı, ahlak dışı, hatta hastalıklı ve sapkın düşünce ve davranış örnekleriyle doludur. Çocuğun tüm olumsuzluklardan, kötülüklerden devamlı olarak korunduğu, steril bir ortamda büyümesi ise imkansızdır. Dolayısıyla çocuk hayatı boyunca zararlı/yanlış düşüncelerle karşılaşacak ve ahlak dışı davranışları gözlemleyecektir.

Peki, bu mental antijenlere maruz kalan zihnin nasıl bir savunma mekanizması vardır? Doğru ile yanlış, ahlaklı olan ile olmayanı, iyi ile kötüyü birbirinden ayırt etmeyi, "zararlı" içerikleri tespit etmeyi ve bunlardan kaçınmayı nasıl öğreniriz? İşte bu noktada yardımımıza "zihinsel bağışıklık" metaforu koşar. Ancak bu kez, bağışıklığı sağlayan antikorlar değil doğru/sağlıklı düşünme ve değerlendirme becerileri olacaktır. Gözlemlediğimiz herhangi bir davranış yahut düşünme biçimi karşısındaki en güçlü donanımımız, bu davranış/düşünceyi doğru biçimde analiz edebilmek, mantıklı ve tutarlı düşünebilmek, farklı perspektifleri hesaba katabilmek, eleştirel bakabilmek, kabul etmeden önce sorgulamak ve araştırmak gibi zihinsel becerilerdir.

Bu becerilerden yoksun kalındığında, kişi zayıf argümanlar ve çıkarımlar ile kolayca ikna edilebilen, kandırılabilen, manipüle edilebilen, yani "beyni yıkanabilen" biri haline gelir. Dahası zihinsel olarak donanımlı olmayan kişilerin öznel doğruları, inançları, görüşleri sağlam temeller üzerinde yükselmediği, mantıksal tutarlılık ile desteklenmediği, köklerini zayıf inançlar, ön kabuller ve ön yargılardan aldıkları için bunlar kolaylıkla yerle bir olabilmekte; güçlü bir retorikle desteklenen manipülatif ancak zayıf bir argüman, diğerinin yerini kolaylıkla alabilmektedir. Zira kişinin düşünce ve davranışları doğru değerlendirmesini sağlayan zihinsel antikorları gelişmemiştir. Tıpkı bedensel bağışıklıkta olduğu gibi zihinsel bağışıklıkta da kişiyi izole etmek çözüm değildir. Hiçbir antijenle karşılaşmayan bedende bağışıklık sistemi gelişmez; hiçbir kötü/yanlış/ahlak dışı davranış ve düşünceyle karşılaşmayan zihinde ise zihinsel bağışıklık oluşamaz.

Anlaşıldığı üzere "zihinsel bağışıklık" metaforu, esasen felsefe eğitimi sayesinde kazanılan zihinsel becerilerin değerini ve önemini vurgulamak için

seçilmiştir. Burada amaç, ebeveyne, felsefe adı verilen disiplinin belirli bazı düşünceleri kapsayan statik bir küme değil aklın doğru kullanılmasını hedefleyen dinamik bir süreç olduğunu aktarmaktır. Nitekim felsefe eğitiminin amacı, çocuğa *belirli fikirler* empoze etmek değil çocuğun *herhangi bir fikir* karşısında sağlıklı bir biçimde akıl yürütmeyi öğrenmesini sağlamaktır. Gerekli zihinsel becerilerle donatılmış çocuk, hayatı boyunca karşılaştığı davranış ve düşünceler karşısında güçlü bir mental zırha sahip olacaktır.

Felsefenin çocuklar için açık bilişsel hedefleri vardır. Felsefe, zihni çalışmaya zorlar. Bu zorluklar, temel düşünme ve yapısal etkileşim yoluyla yapılır. Çocuklar için felsefe eğitimi programının aynı zamanda demokratik karar alma sürecini öğreten sosyal bir amacı da vardır. ... Düşünme yönteminin öğretilmesi bu programın en genel ve açık hedefi olarak düşünülebilir (Özkan 2020: 54).

Çocuğun güçlü bir zihinsel bağışıklığa sahip olması, yaşadığımız çağda her zamankinden daha önemli bir hale gelmiştir. Günümüzde hayatın her alanını adeta *istila eden* sosyal medya sebebiyle çocuklar, normal şartlarda asla karşılaşmayacakları sayısız içeriğe kontrolsüz biçimde erişebilmektedir. Elbette ebeveyn, çocuğun istenmeyen içeriklere erişimini engellemek için elinden geleni yapacaktır. Ancak maalesef okula giden bir çocuğu zararlı içeriklerden korumak oldukça zordur zira arkadaşları ona kendi teknolojik cihazları üzerinden içerik izletebilmekte yahut izlediklerini aktarabilmektedir. Bu durumda güçlü bir "zihinsel bağışıklık", çocuğun koruyucusu ve rehberi olacaktır.

İlkokullarda felsefeyle tanışmanın faydasını görecektir olan yalnızca çocuklar değildir. Bir bütün olarak toplum, toplumsal konumları nedeniyle basitçe otoritelere itimat etmeyi öğrenmeyen aksine kanıtları ve nedenleri kendi başına arayan daha eleştirel ve sorgulayıcı uyruklara sahip olmanın faydasını görecektir (Wartenberg 2018: 26).

Önerdiğimiz içerik, esasen "zihinsel bağışıklık" metaforunu temele alarak, ebeveynde felsefenin mahiyetine, değerine ve faydalarına ilişkin bir farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Bize göre P4C etkinliklerinin çocuklar için elzem olan zihinsel becerileri kazandırmayı amaçladığını idrak eden ebeveynlerin, iş birliği

yapmak için gönüllü olmaları umulabilir. Dahası çocuklarıyla kurdukları iletişimde çok daha destekleyici ve teşvik edici bir tutum takınmaları olasıdır.

Sonuç

Elinizdeki çalışma, P4C etkinliklerinin çocuklar üzerindeki olumlu etkisine ve çocukların felsefi düşünmeye yatkınlığına bizzat şahit olmuş biri tarafından yazılmıştır. Amacımız, çok değerli ve faydalı olduğuna inandığımız P4C yaklaşımının dönüştürücü gücünün artmasına katkıda bulunmaktır. Bize göre P4C uygulamalarında ebeveyn ile iş birliğinin merkezi bir faktör olması gerektiği hususunda henüz yeterli farkındalık ortaya çıkmamıştır. Oysa gözlemlerimiz ve çocuklardan aldığımız geri bildirimler, çocukların söz konusu olduğu her alanda ebeveynlerin de söz konusu edilmesi gerektiğini kanıtlar niteliktedir. Bu çalışmanın ortaya çıktığı süreçte P4C etkinlikleri gerçekleştiren meslektaşlarımız ile yaptığımız fikir alışverişleri de bu tespitlerimizi destekler niteliktedir. Dahası her kolaylaştırıcının, ebeveynlerin P4C sürecindeki olumlu/olumsuz etkilerine ilişkin sayısız gözlemi bulunmaktadır.

Bu çalışma, P4C'de ebeveyn ile iş birliğinin geliştirilmesi hususunda atılmış bir ilk adımdır ve tespitlerimize katılan P4C eğitimlerine de bu alanda içerik/etkinlik üretmek için açık bir davet niteliğindedir. Bir sonraki adım, bundan sonra gerçekleştireceğimiz P4C etkinliklerini, ebeveyni sürecin her aşamasına dâhil edecek biçimde yeniden tasarlamak ve kısa sürede bu doğrultuda planlanmış etkinlikleri hayata geçirmek olacaktır. Ayrıca bu çalışmada ortaya koyduğumuz türde içerik önerileri oluşturulması, bunların ülkemizdeki kolaylaştırıcılar ile paylaşılması, böylelikle ebeveynle iş birliği konusundaki farkındalığın gelişimine katkı yapılması hedeflenmektedir.

Collaboration with Parents in P4C: "Mental Immunity" Themed Content Suggestion

Summary

Zeynep BERKE

Dr.

Bursa Uludag University, Faculty of Literature, Department of Philosophy, Bursa, TR
ORCID: 0000-0002-1389-597X
zeynepberke@gmail.com

Introduction

P4C (Philosophy for Children) is an educational approach that aims to provide children with the skills particular to philosophical thinking at an early age. The founder of the approach, the American philosopher Matthew Lipman (1923-2010), observed during his years at Columbia University that his undergraduate students' basic reasoning skills such as reasoning, logic, analysis, and questioning were not sufficiently developed. Lipman, who pondered on the reasons of this deficiency and how it can be eliminated, concluded that the main problem is that in the current education system, students are introduced to philosophical thinking only at a very advanced age (late adolescence). According to him, students should study philosophy from an early age, just like mathematics and language, from the lowest to the highest level of the educational curriculum. Thus, the child will be able to develop critical thinking and correct reasoning skills gradually over a long period of time. Following Lipman's lead, numerous thinkers and educators have developed a variety of P4C content and come up with alternative methods to make the approach more effective.

1. Objectives of P4C and Key Practical Problems

The educational curriculum offered to students today is largely aimed at transferring certain "information packages" to the child and is designed to center on quantitative exam success. In this case, it seems that the acquisition of the basic reasoning skills that should play a central role in both the individual/social life and the educational life of the student is left to the personal effort and initiative of the parent, the instructors or the student himself. For this reason, Lipman argues that philosophy should be part of the child's entire educational life. According to him, "meaning" is something that children hunger for, and philosophy will help them find the meaning they need. (Lipman 1976: 39)

P4C approach allows the child to become a productive adult who can deal with facts and ideas in a multifaceted and multi-layered manner, evaluate issues with a critical approach, think logically and consistently, make correct evaluations, have a deep value consciousness, analyze and synthesize, produce creative solutions and ideas, be aware of his or her responsibilities, establish empathy. In other words, the purpose of these activities is not to teach the child the history of philosophy or philosophical terminology, but to help the child's mind become "a fertile ground where healthy

thinking can flourish." Hence, the trainers who carry out P4C activities are called "facilitators" because the aim is not to convey certain content to the child, but to create an intellectual atmosphere that makes it easier for them to critically consider ideas and facts. An effective and efficient P4C activity should be considered and planned as a process that supports the child to gain a mental formation suitable for "philosophizing" and "philosophical thinking".

2. Figures That Are Directly Decisive in the Mental Formation of the Child

It is a known phenomenon that the child, who strives to discover, make sense of and build his or her own self, observes and imitates the adults and peers around him or her. As a matter of fact, as people who witness the growth process of a child often express that the child is like a mirror reflecting the thoughts and behaviors of the people s/he observes: their parents, their teachers, their frequent relatives and friends. During the P4C activities we have carried out in the past years, we had the opportunity to directly observe that these four social groups are determinants of children's thoughts and behaviors, although to different extents. The findings of the study are largely based on direct observations and feedback from children during the P4C activities we carried out for 4 semesters with 80 students aged 10-11 (4 separate classes) for 1 hour per week. In addition, relevant academic literature was also utilized.

3. Some Remarks on the Role and Influence of the Parent in the Mental World of the Child

It is clear that revealing the depth and breadth of the role played by the parent in the child's journey of existence is a utopian goal that will exceed the scope of any academic study. Therefore, we need to state that we will limit our work with identifying some central themes based on the reactions and feedback we received from children in the P4C activities we carried out.

As we have been able to observe clearly from the children's statements, the child sees the parent as the main authority figure. When the child is asked to speculate about any fact or concept, he or she often expresses his or her parent's thoughts on the matter. Moreover, it is common for a child to be surprised or even angry by any idea or action that does not coincide with the thoughts or actions of their own parent. The parent is the guarantor of absolute epistemological/ethical assurance when it comes to certain issues.

The parent as the primary authority figure, becomes a role model who the child loves, respects, admires and sometimes fears. It is clear that being seen as a "superhero" by the child gives the parent tremendous privilege and superiority. As a matter of fact, the primary reference of the child when evaluating any fact or idea is the parent. In addition, children who see their parents as both authority figures and role models naturally have a desire and need to be approved and appreciated by them. For this reason, the child attaches great importance to the reactions given by the parent to his/her thoughts and behaviors. Obviously, this asymmetrical privilege is an indication of how great the responsibility of the parent is.

4. Philosophy from the Perspective of the Parent

So far, we have made some general determinations about the role and importance of the parent in the child's world. But when it comes to introducing children to philosophical thinking, we need to consider parental attitudes toward philosophy separately. As a matter of fact, educators and academics working in this field have often witnessed that some adults who have not really met philosophy in the right sense, characterize philosophy as a boring, meaningless activity that is very difficult to understand, deals with unnecessary problems and contains a heavy terminology. Therefore, it is normal for parents to have difficulty adopting the right attitude in the face of the questions or reasoning of their children who are just being introduced to a discipline about which they have no idea or have misconceptions. Another common misconception among adults unfamiliar with philosophy is that religion and philosophy are disciplines in opposition. However, when we look at the history of philosophy, it can be seen that all kinds of beliefs, religious teachings and perspectives are included in it. The fact that parents who do not know that philosophy, regardless of its content, is an activity of correct thinking and evaluation, having some stereotyped erroneous judgments is an important obstacle to adopt an encouraging attitude towards their children.

5. "Mental Immunity" Themed Content Suggestion

The purpose of this section is to suggest content for an activity that can be organized by the facilitator for the purpose of collaboration with the parent. The content is intended as a parent activity to carry out before starting with P4C activities with the children. The aim is to inform parents about the content, importance, value and achievements of these activities and to invite them to voluntary cooperation.

The event begins by drawing attention to how important a strong immune system is to a child's physical health. So, what is bodily immunity and how does it develop? From the moment the baby comes into the world, it is compulsorily exposed to the antigens around it. But our body has a large number of defense cells and mechanisms that have evolved to destroy an antigen when it enters the body. As a result of all these complex processes, the body produces antibodies that provide a long-term defense against the harmful foreign molecules it encounters. Antibodies resemble an equipped army that can attack when the body encounters the same harmful substance again. As a matter of fact, vaccines have been developed based on the principle of injecting a low amount of antigen into the body to ensure the production of antibodies. In this part of the event, all parents will agree that a strong immune system is of paramount importance for the health of their children.

In the second stage of the event, the phrase "mental immunity", which we derive inspired by the concept of bodily immunity, will be introduced. Accordingly, not only our body but also our mind is constantly exposed to harmful elements. The world we live in is full of harmful, immoral, even diseased and perverse examples of thought and behavior. It is impossible for a child to grow up in a sterile environment where s/he is constantly protected from all negativity and evil. Therefore, the child will encounter harmful/wrong thoughts throughout his/her life and observe immoral behaviors.

So, what kind of defense mechanism does the mind exposed to these mental antigens have? How do we learn to distinguish between right and wrong, what is moral and

what is not, good and bad, and to identify and avoid "harmful" content? This is where the metaphor of "mental immunity" comes to our aid. This time, however, it will not be the antibodies that provide immunity, but the skills of correct/healthy thinking and evaluation. Our most powerful equipment in the face of any behavior or way of thinking we observe is mental skills such as being able to analyze this behavior/thought correctly, to think logically and consistently, to take different perspectives into account, to look critically, to question and investigate before accepting. As it turns out, the metaphor of "mental immunity" is chosen mainly to emphasize the value and importance of the mental skills acquired through the study of philosophy. The aim here is to convey to the parent that the discipline called philosophy is not a static set that encompasses certain ideas, but a dynamic process aimed at the correct use of reason. As a matter of fact, the purpose of philosophy education is not to impose certain ideas on the child, but to ensure that the child learns to reason in a healthy way in the face of any idea. Equipped with the necessary mental skills, the child will have a strong mental armor in the face of behaviors and thoughts that s/he will encounter throughout his or her life.

In the age we live in, it is more important than ever for the child to have a strong mental immunity. Today, due to social media, which invades almost every area of life, children can access countless content uncontrollably that they would never encounter under normal conditions. Of course, the parent will do everything in their power to prevent the child from accessing unwanted content. Unfortunately, it is very difficult to protect a school-going child from harmful content because her/his friends can watch content on their own technological devices or transfer what they watch. A strong "mental immunity" in this case will be the protector and guide of the child.

Conclusion

This study was written by someone who has personally witnessed the positive impact of P4C activities on children and their predisposition to think philosophically. Our aim is to contribute to the enhancement of the transformative power of the P4C approach, which we believe is very valuable and beneficial. In our opinion, there is not yet enough awareness that parental collaboration should be a central factor in P4C applications. However, our observations and the feedback we receive from children prove that parents should be involved in every area where children are concerned.

This study is an initial step towards improving parental collaboration in P4C and is an open invitation to P4C trainers who participate in our findings to produce content/activities in this area. The next step will be to redesign the future P4C activities to involve the parent in every stage of the process and to implement the planned activities in this direction in a short time. In addition, it is aimed to create content suggestions of the kind we put forward in this study, to share them with facilitators in our country, and thus to contribute to the development of awareness about collaboration with parents.

KAYNAKÇA | REFERENCES

Akkocaoğlu Çayır, N. & Akkoyunlu, B. (2016). Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7 (2) , 97-133.

Droit, R. (2014). *Çocuklarla Felsefe Sohbetleri* (çev. A. Karakış). İstanbul: Say Yayınları.

Grusec J. & Danyliuk T. (2014). Parents' Attitudes and Beliefs: Their Impact on Children's Development. *Encyclopedia on Early Childhood Development*. <https://www.child-encyclopedia.com/parenting-skills/according-experts/parents-attitudes-and-beliefs-their-impact-childrens-development>.

Kurtar S. (2018). Giriş, *Küçük Çocuklar için Büyük Fikirler* (ss. 9-16), (çev. S. Kurtar ve K. Gülen). Ankara: Sentez Yayıncılık.

Lipman M. (1976). Philosophy for Children, *Metaphilosophy*, 7 (1). 17-39.

Özkan, B. (2020). Çocuklar için Felsefe Neden Önemlidir? *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 4 (1), 49-61.

Petek Boyacı, N., Karadağ, F. & Gülenç, K. (2018). Çocuklar İçin Felsefe / Çocuklarla Felsefe: Felsefi Metotlar, Uygulamalar ve Amaçlar. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (31), 145-173.

Sahithya B., Manohari S. & Vijaya R. (2019). Parenting styles and its impact on children – a cross cultural review with a focus on India, *Mental Health, Religion & Culture*, 22 (4), 357-383.

Wartenberg T. E. (2018). *Küçük Çocuklar için Büyük Fikirler*, (çev. S. Kurtar ve K. Gülen). Ankara: Sentez Yayıncılık.

White, D. (2014). *Çocuklar İçin Felsefe* (çev. U. Uğur). Ankara: Odtü Yayıncılık.